

"TIJD-SCHRIFT" van de Historische Vereniging Vlaardingen.
Leden en donateurs van de H.V.V. ontvangen TIJD-SCHRIFT
nummer 4 gratis. Losse nummers f 1,-- per stuk.
september 1970 Redactie: J.M. den Draak en P.J. Westerdijk
Corresp. adres: Veerplein 27, Vlaardingen. Tel. 343760

Contributie: f 10,-- per jaar, contributie voor elk volgend lid uit één
gezin en voor jeugdleden: f 5,-- per jaar.
Postgiro : 75 09 78 t.n.v. Penningm. Historische Veren. Vlaardingen.

IN DIT NUMMER:

- . convocatie en agenda Najaarsvergadering op donderdag 24 september 1970
- . winterprogramma 1970/1971
- . najaarsexcursie op zaterdag 17 oktober 1970
- . bijdrage tot de geschiedenis van de voormalige ridderhofstad Holy onder Vlaardingen, door P.J. Westerdijk
- . wie is toch wel dat nieuwe bestuurslid?
- . het begrip "voering" in koopvaardij en visserij, door drs J.P. van de Voort

Het bestuur van de Historische Vereniging Vlaardingen nodigt hiermee de leden uit tot het bijwonen van de NAJAARSVERGADERING die gehouden zal worden op

donderdagavond 24 september 1970
in de (kleine) bovenzaal van "Triangel", Fransenstraat.
aanvang kwart voor acht.

AGENDA:

- 1) opening door de voorzitter
- 2) notulen van de ledenvergadering op donderdag 21 mei 1970
- 3) eventueel ingekomen stukken
- 4) VOORZITTERSVERKIEZING.
Voorzitter G. Geluk heeft reeds bij herhaling te kennen gegeven **van** het voorzitterschap ontheven te willen worden. De belangen van zijn gezin, zijn gezondheid en zijn bedrijf staan hem niet toe voor deze functie de tijd vrij te maken die hij er voor nodig acht. Het bestuur betreurt het dat de omstandigheden tot dit besluit geleid hebben, maar mag zich niet onttrekken aan zijn verantwoordelijkheid voor zijn voorzitter. Het **respecteert** de wens van de voorzitter, zij het met spijt voor dit "afscheid". Het stelt de vergadering voor in zijn plaats te kiezen de heer J.M. den Draak.

- 5) rondvraag en sluiting van het huishoudelijk gedeelte van de vergadering

PAUZE. In de pauze zal de Werkgroep Inventarisatie Historische Panden en Stadsgezichten (de z.g. Commissie Komplan) een belangrijk deel van de verzamelde en opgebouwde documentatie ten toon stellen. Deze documentatie maakt deel uit van het aan het Gemeentebestuur aan te bieden rapport en pre-advies.

- 6) "OP ZOEK NAAR EEN HARINGBUIS". Inleiding door de heer J.J. Ploeg
Een voorproefje van het interessante werk dat de heer Ploeg onder handen heeft, heeft u kunnen smaken op onze ledenhobby-avond van januari j.l. De heer Ploeg zal zijn betoog ruimschoots illustreren.
- 7) sluiting van de najaarsvergadering.

PROGRAMMA VOOR HET WINTERSEIZOEN 1970/1971

Op de in 20 augustus j.l. gehouden bestuursvergadering is het volgende winterprogramma vastgesteld. Eigenlijk zou hier moeten staan: voorgesteld, want het bestuur kan het slechts publiceren onder het voorbehoud dat de gedachte medewerkers, die nog niet allen daartoe uitgenodigd konden worden, ook inderdaad gehoor geven aan de uitnodiging.

donderdag 24 september 1970: najaarsvergadering in Triangel. Voor convocatie en agenda raadplege men pag. 1

zaterdag 17 oktober 1970 najaarsexcursie naar het Streekmuseum voor de Hoekse Waard "Hof van Assendelft". Zie onderstaande nadere aankondiging.

november 1970 (exacte datum wordt nader bekendgemaakt): Forum-avond naar aanleiding van het Komplan Gemeente Vlaardingen en het rapport Werkgroep Inventarisatie. Inleiders: De heren Van Nispen tot Zevenaar (hoofd afd. stedenbouw Monumentenzorg) en De Ranitz, stedenbouwkundig adviseur voor Vlaardingen.

januari 1971: leden-hobbyavond

maart 1971: excursie naar het archief van het Hoogheemraadschap Delfland

april 1971: lezing door dr. J.M.H.J. Hemels over De geschiedenis van de krant

mei 1971: Algemene Ledenvergadering. Als gastspreker zal worden uitgenodigd de heer C. Hoek, stadsarcheoloog van Rotterdam, die -zoals bekend- in Vlaardingen belangrijke opgravingen heeft geleid.

Ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw van het Museum voor de Nederlandse Zeevisserij zal bij het gereedkomen een speciale excursie voor de leden van de vereniging in het Museum georganiseerd worden. Deze opening verwacht men omstreeks april/mei.

In antwoord op de ter zake gestelde vraag liet onze stadsarchivaris drs D. van der Vlis weten dit najaar geen cursus oud-schrift (paleografie) te kunnen organiseren.

EXCURSIE NAAR HET STREEKMUSEUM VOOR DE HOEKSE WAARD "HOF VAN ASSENDELFT" TE HEYNEOORD OP ZATERDAGMORGEN 17 OKTOBER 1970.

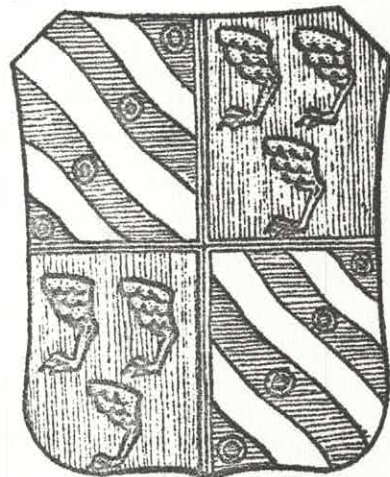
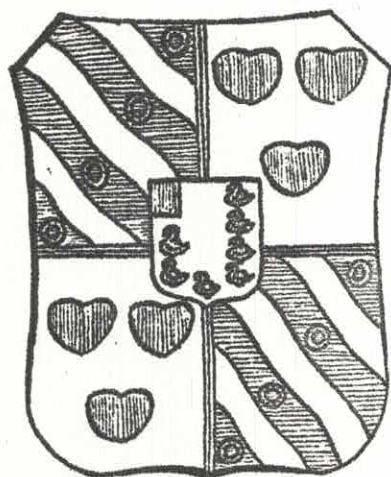
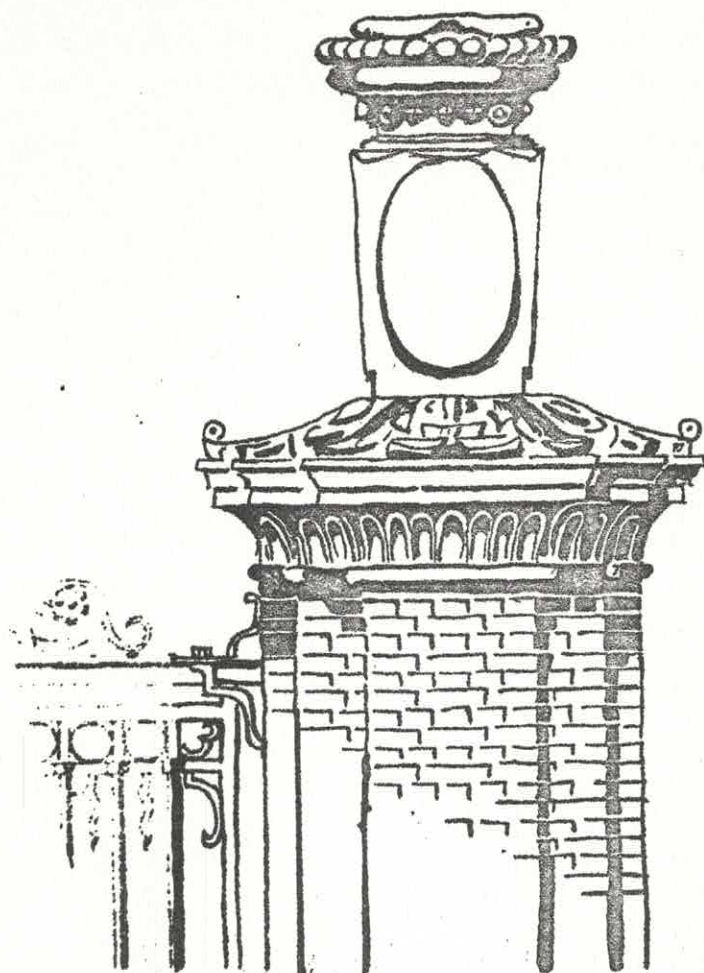
Een paar jaar geleden kocht een aantal enthousiaste amateurhistorici in Heyneoord een groot herenhuis met het bijhorende terrein, waarop een schurencomplex stond. In eigen beheer werd dit geheel herschapen in een uniek tentoonstellingsgebouw, waarvoor de bevolking van het eiland spontaan allerlei materiaal uit eigen bezit bijelkaar bracht. Dank zij deze collectie konden in het museum diverse stijlkamers, een hoefsmederij, een mandenmakerij, een boerenkeuken, een klompenmakerij e.d. worden ingericht. In de stallen vindt men thans een prachtige verzameling rijdend materieel en boerenwerktuigen.

De kwaliteit van dit museum was zo hoog dat in 1969, in het tweede jaar van zijn bestaan, de Culturele Prijs van het Prins Bernhardfonds aan het museum werd toegekend en uitgereikt.

Liefhebbers van antiek en folklore, amateurhistorici en toeristen vinden in dit museum een dankbaar reisdoel.

Wij willen er een auto-excursie van maken. Wie een auto heeft vragen wij: ga mee en biedt niet-auto-bezitters plaatsruimte aan in uw auto. We willen om half tien vertrekken van ons verzamelpunt Westhavenkade/hoek Parallelweg (bij het belastingkantoor). Op bladzij 9 is een aanmeldingsformulier te vinden. Gebruik het a.u.b. wanneer u het plan hebt mee te gaan. Het stelt ons in staat de "zitplaatsen" te verdelen.

J. Anderson.

. Wapens op de pilaren van het inrijhek van Holy, gereconstrueerd.

BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE VOORMALIGE
RIDDERHOFSTAD "HOLY" ONDER VLAARDINGEN.

HET INRIJHEK VAN HOLY - DE WAPENS.

Het bouwkundig fragment, hier samengevat onder de noemer "inrijhek" bestaat uit een drietal delen:

1. de boogbrug
2. de pijlers met wapenstenen
3. het siersmeedwerk

1. De boogbrug

Op de "Caerte ende metinge" van Pieter Floris van der Salm 1) zien we voor 't eerst een boogbrug. In natura bezitten we echter een ouder kenteken van deze boogbrug en wel in een sluitsteen, die tot 1964, het jaar van de afbraak van HOLY c.a., in de boogbrug gemetseld was en die het jaartal 1632 2) vertoont. Bij gebrek aan verdere gegevens stellen we, dat de boogbrug in 1632 tot stand is gekomen, ter ere waarvan de zandstenen sluitsteen werd ingemetseld.

De afbeeldingen van HOLY van vóór 1632 geven, ter bevestiging van het boven veronderstelde, geen boogbrug weer, doch doen een dam 3) veronderstellen met een duiker. In de 19de eeuw werd er nog een sluitsteen 4) in de boogbrug gemetseld met de aanduiding: DDL - 1894. De boogbrug werd wellicht gebouwd onder Dr. Joan Basius, die in 1614 ook de toren van HOLY restaureerde 5).

2. De pijlers met wapenstenen

Blijkens het ingesmede jaartal 1735 deed de toenmalige bezitter van HOLY Mr. Maerten Weveringh (1720 - 1756 bezitter) een geheel nieuwe ingangspartij aan de bestaande boogbrug bouwen 6). Deze fraaie toevoeging aan de ridderhofstad moet als een uitvloeisel beschouwd worden van een toen heersende gewoonte, toen het verdedigbare karakter van kastelen, waaronder we ook de woontoren van HOLY rekenen, reeds lang was afgeschreven. Oude adellijke bezittingen, die vaak in handen van patriciërs gekomen waren, werden veelal met dergelijke verfraaiingen opgesmukt. Reeds Dr. Joan Basius was met het vormen van een statussymbool begonnen!

3. Het siersmeedwerk

De nog onbekende smid, die dit stukje vakmanschap ten beste gaf, vervaardigde dus in 1735 de smeedijzeren hekken en hekbekroning, waarin opgenomen het wapen van HOLY.

Op de wapens, welke aan het inrijhek voorkomen gaan we nu nader in. We onderscheiden daartoe een tweetal groepen: a) bekend - het smeedijzeren wapen van HOLY

b) onbekend - de afgekapte wapens op de wapenstenen

a) de blazoenering van het wapen van HOLY:

Een schild van zilver met een vrijkwartier van keel; het schild beladen met zeven afgeknotte vogels van keel, zoomsgewijs geplaatst. Het oorspronkelijke wapen van HOLY heeft dezelfde blazoenering, alleen de vogeltjes zijn mereltjes of merletten. Dit zeer veel in Nederlandse wapens voorkomende eendje zonder bek of poten, dat zowel een zelfstandige wapenfiguur als een breuk kan zijn, wordt in de Engelse heraldiek voorgesteld als een afgeknotte vogel, een soort van huiszwaluw, die wel een bek, doch geen poten bezit. In plaats daarvan vinden we alleen de dijen, voorgesteld door een bosje veren 7). Het schild zelf is sierlijk gevormd en min of meer aangepast aan het siersmeedwerk. Met de Renaissance deed de speelse schildvorm haar intrede.

Het schild wordt gedekt door een z.g. rangkroon; een kroon die op het schild geplaatst wordt als er geen andere schilddekking aanwezig is en die de rang van de adellijke bezitter aangeeft. Dat laatste mogen we echter veronachtzamen, want de kroon waar 't hier om gaat is die welke de Franse markiezen voeren. De kroon vertoont fleurons (oorspr. gestyleerde aardbeibladeren) afgewisseld met driehoeken, elk van drie parels (oorspr. op gouden punten rustend) en dat alles op een gouden ring bezet met edelstenen. Dit wapen werd gevoerd door het oudstbekende geslacht dat de ridderhofstad HOLY in eigendom had, nl. Muys van Holy, en is mogelijk ontleend aan dat van het geslacht Van Heemstede 8).

b) Medio augustus 1963 ontdekte de schrijver van dit artikel bij een verkenning van het inrijhek, op de wapenschilden, volgens A. Bijl Mz. "vierzijdige effen wapenstenen", aan de van de weg afgewende kant, dus naar de boerderij gericht, fragmenten van wapens. Vanaf zijn standplaats kon hij ontwaren wat op de wapenafbeelding is weergegeven. Na de demontage van het inrijhek, zomer 1964, werd het hek opgeslagen aan de Hoflaan, opslagplaats Gemeentewerken. In oktober 1967 werden de wapenstenen aan een nader onderzoek onderworpen en werd de eerste waarneming bevestigd.

Blazoenering der wapens:

zuidpijler - gevierendeeld met hartschild

1 en 4: drie golvende schuinbalken vergezeld van vier ringen, geplaatst in de richting van een linkerschuimbalk;

2 en 3: drie meer- of pompebladen, geplaatst 2,1.

hartschild: een vrijkwartier met zeven zoomsgewijs geplaatste merletten of geknotte vogels.

noordpijler - gevierendeeld

1 en 4: drie golvende schuinbalken, vergezeld van vier ringen, geplaatst in de richting van een linkerschuimbalk;

2 en 3: drie arendsbenen, geplaatst 2,1.

Nader genealogisch en heraldisch onderzoek gaf het volgende resultaat.

Centraal staat het wapen van het geslacht Weveringh, welk wapen de volgende blazoenering heeft 9):

een schild van azuur met drie golvende schuinbalken, vergezeld van vier gouden ringen, geplaatst in de richting van een linkerschuimbalk.

Op de wapenafbeelding komt dit wapen vier maal voor, tevens zien we twee maal het wapen met de drie meer- of pompebladen. Dit laatste wapen duidt op dat van het geslacht Van der Meer, dat geparenteerd is aan dat van Weveringh.

Blijkens het wapen van Willem Adriaensz. van Holy (Van Couwenhoven) 10) en dat van zijn zoon Willem Willemsz. van Holy 11) was het geslacht Van der Meer toen al verbonden met de bezitters van de ridderhofstad Holy. Via het geslacht Van der Meer waren de Weveringhs vóór de nazaten van Mr. Dirck Graswinckel m.b.t. Holy gerechtigd; aldus een bepaling uit het testament van Dr. Joan Basius 12). Het hartschild geeft het wapen van HOLY weer, zodat we kunnen vaststellen dat het gehele wapen gevoerd werd door de toenmalige eigenaar Mr. Maerten Weveringh als heer van HOLY, die dus in 1735 het inrijhek liet plaatsen.

Op de wapenafbeelding zien we voorts twee maal het wapen met de arendsbenen voorkomen 13). Dit wapen behoort toe aan het geslacht Van Hoogenhoeck 14) en we weten dat de moeder van Mr. Maerten Weveringh was: Maria van Hoogenhoeck, dochter van Mr. Maerten Abrahamsz. 15) en Sara van Beresteyn. Het wapen op de noordpijler geeft dus het alliantie-wapen van de ouders van Mr. Maerten Weveringh; Mr. Maerten erfde dus van zijn ouders de bezitting HOLY. 16).

De wapens van genoemde geslachten zijn genoegzaam bekend, ook in kleuren, zodat de volledige beschrijving geboden kan worden.

Het wapen op de zuid - pilaar:

gevierendeeld met hartschild

1 en 4: in azuur (blauw) drie golvende schuinbalken van zilver vergezeld van vier ringen van goud, geplaatst in de richting van een linker-schuinbalk (Weveringh);

2 en 3: in zilver drie meer- of pompebladen van sinopel (groen) geplaatst 2,1. (Van der Meer);

hartschild: het reeds beschreven wapen van HOLY.

Het wapen op de noord - pilaar:

gevierendeeld

1 en 4: als boven (Weveringh);

2 en 3: in keel (rood) drie arendsbenen van goud, geplaatst 2,1 (Van Hoogenhoeck).

Zoals al is opgemerkt hierboven, zijn de wapens op de wapenstenen eraf gekapt en dit afkappen zal wel plaats gevonden hebben n.a.v. de Franse overheersing van Nederland. In januari 1795 richtten de Franse troepen onder Pichegru en het Bataafse legioen onder Daendels zich noordwaarts en trokken over de rivieren ons land binnen en een halve maand later was de stadhouderlijke regering gevallen; de Bataafse Republiek was geboren. In 1798 kwam de eerste Grondwet tot stand 17), die o.a. de z.g. heerlijke rechten afschafte. Wapens, die men onlosmakelijk verbonden achtte met het begrip feodaliteit, dienden onherkenbaar gemaakt te worden en ze werden dus in vele gevallen, als het werk in steen betrof, afgehakt.

Zo zullen ook de wapens op de wapenstenen van HOLY onherkenbaar gemaakt zijn en ging men zelfs zo ver in zijn pogingen om het verleden uit te wissen, dat men de wapenstenen omdraaide. De schilden die oudtijds de boven beschreven wapens vertoonden aan de kant gericht naar de Holyweg, waren nu alleen te zien vanuit oostelijke richting 18).

Deze toestand bleef, zoals reeds hierboven bleek, gehandhaafd tot 1964 toe, het jaar van de demontage van het inrijhek.

Zo liggen nu de bouwkundige fragmenten, pijlers met wapenstenen en sieraadwerk opgeslagen in afwachting van hun wederoprichting. De gemeente Vlaardingen voert daartoe onderhandelingen met de eigenaar van voornoemde fragmenten en niet in de laatste plaats de Historische Vereniging Vlaardingen hoopt, dat de herplaatsing binnen afzienbare tijd zijn beslag zal krijgen.

Schrijver dezes zou tenslotte een lans willen breken voor het weer zichtbaar maken van de heraldische stukken op de wapenstenen van het inrijhek van HOLY. Hij denkt daarbij aan de meest eenvoudige vorm van herstel, tevens de meest praktische oplossing, die is gelegen in het polychromeren van de oorspronkelijke wapenstenen.

P.J. Westerdijk.

Noten

1. "Caerte ende metinge ghedaen bi mijn....."; februari 1657 door Pieter Floris van der Sallem. Algemeen Rijksarchief, aanwinsten 1888, nr. 22b.
2. "Merkwaardige oude inrijhekken alsmede poort- en hoofdingangen uit de XVIIe, XVIIIe en XIXe eeuw in en om Rotterdam", door J. Verheul Dzn.; eerste deel Rotterdam 1936, blz. 33-34 en afbeelding 4.
3. Een akte van 11 december 1592 spreekt van: "...de wegh aan beyde zijden tot aan Pieter Willemssoon Holy zijn dam toe...". Gemeente-archief van Vlaardingen; Protocollen van onroerende goederen der gem. Vlaardinger-Ambacht, inv. nr. 18, folio 197 e.v.
4. Op een foto van C. Steenbergh vaag te zien. Bedoelde foto is o.a. te vinden in: "Buiten", 15de jrg. 1921, blz. 601; op de blz. 607-608 het artikel: "De Ridderhofstad Holy te Vlaardinger-Ambacht", door M.C. Sigal Jr. Deze foto werd voorts overgenomen door schrijver dezes en J. Fox bij het artikel: "Het inrijhek van de Ridderhofstad HOLY" in "Holland", 1ste jrg. nr. 3, juni 1969, op blz. 65.
5. In de gerestaureerde toren van HOLY liet Dr. Joan Basius een wapenstein aanbrengen boven de toegangspoort, weergevende de alliantie-wapens Basius-Van der Dussen. welke steen thans berust ten Gemeente-archieve van Vlaardingen (gepolychromeerd); ook kwam wellicht een nieuwe "heerenwoning" tot stand.
6. Pijlers en boogbrug zijn in geheel verschillende formaten baksteen opgetrokken; de boogbrug van gele IJselsteen, de pijlers in rode baksteen, formaat 17½x9x4½ cm.
7. "Rietstaps Handboek der Wapenkunde", door C. Pama, Leiden 1961, blz. 156.
8. "Batavia Illustrata", door S. van Leeuwen, 's Gravenhage 1685, blz. 1016. De wapenstukken werden door de Van Heemstedes in goud gevoerd, i.p.v. op zilver. Vgl. het wapen van Dr. Adriaen Pauw, Raadspensionaris van Holland enz., o.a. in het Koffie HAG album, getekend door S.G.v.d. Laars. Verder: "De voormalige heerlijkheid Holy in Vlaardingen-Ambacht", door A. Bijl Mz., Vlaardingen 1968, blz. 5 en het ten Gemeente-archieve berustende Archief HOLY, inv.nr. 5;
"Twee middeleeuwse hofsteden in Vlaardinger-Ambacht", door C. Hoek in "Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie", XXII, 1968, blz. 159.
9. "General Illustrated Armorial", door J.B. Rietstap, deel 6, plaat CLXIV.
10. Een stamboom met het wapen en nageslacht van Willem Adriaensz. van Couwenhoven is in 't bezit van de heer J. Couwenhoven te Hollandsche Rading, die ook het origineel van afb. 4 in het bovengenoemde werk van A. Bijl Mz. bezit. In het vierde kwartier komen drie meerbladen voor van sabel (zwart) op een veld van zilver.
11. Zie zijn grafzerk in de Ned. Herv. Kerk te Spijkenisse; zie Bijl noot 8, afb. 7, blz. 26.
12. Testament J. Basius, 2 april 1644 voor notaris Groeneweghen te 's-Gravenhage. De door schrijver dezes gevonden verwantschap Muys van Holy -Van der Meer- Basius is voor wat betreft Muys van Holy -Van der Meer gestippeld door A. Bijl Mz. overgenomen in zijn werk zie noot 8, blz. 53.
13. Maarten Jansz. van Hoogenhouck, schepen en veertigraad, burgemeester enz. van Delft. Gestorven 1613 aldaar. Hij voerde in keel drie arendsbenen van goud, zie het boven genoemde HAG album, noot 8.
14. "Grafmonumenten en Grafzerken uit de Oude Kerk te Delft", door E.A. van Beresteyn, Assen 1938; het Wapenregister.

15. Zie " Grafmonumenten..enz." noot 14, blz. 140.
16. Zie " De voormalige heerlijkheid Holy..enz.", noot 8, blz. 32.
17. Officieel werd bij ons het leenstelsel afgeschaft bij art. 25 van de Burgerlijke en Staatkundige Grondregels van de Staatsregeling van 1798.
18. Het is natuurlijk ook mogelijk dat kort na 1763, toen Nicolaes Daniël de Hoest de eigenaar was van HOLY, de wapens door de bezitter werden uitgewist en de stenen omgedraaid. Tevens kunnen de wapenstenen pas nog weer later zijn omgedraaid, b.v. bij de restauratie van het inrijhek omstreeks 1900.

WIE IS TOCH WEL DAT NIEUWE BESTUURSLID?

Op de voorjaarsvergadering werd een zekere J.P.van de Voorde als bestuurslid gekozen. Niemand kende zijn naam, op de vergadering was hij zelfs niet en maar weinig mensen hadden hem ontmoet. Toch werd hij op voorstel van het bestuur gekozen. Wie is hij?

Hij is, om te beginnen, een echter brabantier: hij kan nauwelijks zwemmen, had van z'n leven nauwelijks vis gegeten, laat staan haring en de zee kent hij alleen van een mooie stranddag. Zijn goedertierenheid kan voor sommigen misleidend zijn: hij is een scherp waarnemer.

Hij behaalde in 1961 het gymnasium diploma (alfa) en ging daarna in Nijmegen geschiedenis studeren. Als hoofdvak koos hij economische en sociale geschiedenis.

Als assistent van prof.dr.P.H.Winkelman en tijdens het werk aan zijn doctoraalscriptie werd hij uitvoerig geconfronteerd met de in Middelburg aanwezige archieven van de "Middelburgse Commercie Compagnie" die tijdens zijn bestaan van 1720-1889, maar vooral in de 18e eeuw, slavenhandel op de West bedreef. Zijn scriptie handelde dan ook over dit onderwerp. In 1967 deed hij het doctoraalsexamen.

Van 1-3-1968 tot 1-9-1969 was drs. Van de Voort wetenschappelijk medewerker van het Instituut voor Economische en Sociale Geschiedenis te Nijmegen.

Na een studieverlof van enkele maanden aanvaardde hij per 1 maart 1970 de benoeming van wetenschappelijk medewerker van het Museum voor de Nederlandse Zeevisserij. Zijn aanmelding voor het lidmaatschap van de H.V.V. volgde al heel snel.

Nu hij het terrein van zijn nieuwe functie heeft kunnen verkennen zegt hij daarvan: "Deze baan betekent voor mij een uitdaging. Hier ligt een enorm terrein braak. Weinig van mijn studiegenoten zijn zo goed terechtgekomen in hun vakgebied als ik hier in Vlaardingen".

Drs Van de Voort is getrouwd en woont met zijn gezin, dat een meisje en een jongen rijk is, in hun flat Londenweg 99. Voor zijn vrouw een nog wat ongewende situatie. Veel tijd voor zijn vrouw en kinderen heeft hij tot nu toe niet beschikbaar: er wordt hard gewerkt aan een proefschrift over westindische handel en plantageleningen en de afwerking daarvan zal nog wel enkele maanden vergen.

Overigens heeft het bestuur inmiddels ondervonden dat Mevrouw Van de Voort een voortreffelijke gastvrouw is!

J.M.d.D.

Op de volgende pagina's vindt u Van de Voort's eerste bijdrage voor "TIJD-SCHRIFT".

In het Vlaggetjesdagnummer van De Visserijwereld heeft A.G. Ligthart de volgende verklaring van het begrip "voering" gegeven 1): de stegen en straten rond de Vlaardingse haven dreigden bij hoog water onder te lopen en werden daarom afgeschermd met vloedplanken. Om het doorsijpelen van het water te voorkomen, werden de naden tussen de vloedplanken "met klei bestreken = gevoerd". Omdat de bewoners van deze stegen en straten ook de huisgenoten en bezittingen van de talrijke op zee zijnde vissers beschermden, werd, mede omdat het een algemeen belang gold, reeds in de 16e eeuw bij "plackaet" 2) verordend, dat iedere reder na elke reis een bepaalde hoeveelheid haring of zoutevis ter beschikking moest stellen van de bemanning, die deze dan verdeelde onder de burenen die bij het "voeren" de afwezige zeelieden hadden vervangen. Omstreeks 1900 maakten sluizen en andere vormen van waterkering "het voeren" van de vloedplanken overbodig en werd deze gratificatie niet meer in natura, maar in geld (f25,-) uitbetaald. Tot zover de verklaring van A.G. Ligthart, die er nog aan toevoegt, dat het woord voering onvertaalbaar is en daarom dan ook in de arbeidsvoorwaarden van alle Duitse haring-rederijen letterlijk werd overgenomen.

Volgens F. Bly 3) is voering een extra-loon, dat bij de haringvisserij f 25,- bedroeg, te verdelen onder de bemanning; bij de beugvisserij was het de opbrengst van twee ongehoogde tonnen vis, na aftrek van de waarde van de tonnen; bij de versvaart was het een toelage van f1,25 per matroos of 12 lijnen. F. Bly ontleend dit waarschijnlijk aan het werk van A. Hoogendijk Jz. 4) Het begrip voering vindt men echter niet alleen in de wereld van de zeevisserij, maar ook in die van de koopvaardij en heeft stellig niets van doen met plaatselijke omstandigheden in Vlaardingen.

Neemt men het bekende Middelnederlandsche Handwoordenboek van J. Verdam ter hand, dan vindt men als een van de vele omschrijvingen: een bepaalde hoeveelheid waren, die varensgezellen om voor zichzelf handel te drijven, mogen meenemen, zonder vracht te betalen. 5) In die zin komt voering reeds voor in de Vlaamse zeerechten uit de Middeleeuwen. 6) Deze bepaalden, dat schepelingen niet alleen tegen een beloning in geld gehuurd mochten worden, maar ook op andere wijze, hetzij tegen genot van een deel der vracht, hetzij door hun naast de gage het recht toe te kennen om in een bepaald gedeelte van het schip goederen te laden en daarvoor vrachtgelden te genieten. (portée, portage, voering). Zodra de schipper in een haven kwam waar hij lading moest innemen, dan was hij verplicht aan zijn bemanning te vragen of zij hun voering wilden "inleggen" (d.i. of zij in een gedeelte van het schip goederen wilden inladen om daarvan vrachtgelden te trekken) dan wel of zij er genoeg mee namen een evenredig deel van de hele vracht te ontvangen. Wilden zij "hunne voering inleggen", dan moesten zij er zelf natuurlijk voor zorgen vracht te krijgen. Wanneer dat te veel tijd in beslag zou nemen, dan behoefde de schipper niet te wachten. De schepelingen mochten hun recht op voering ook overdragen aan kooplieden.

Zoals bekend hebben de Vlaamse zeerechten grote invloed gehad op het zeerecht elders in Europa. Zo komt het recht op voering ook voor in de zogenaamde Wysbische compilatie, in het Kampener Boek van Rechten en in het plakkaat dat Philips II in oktober 1563 uitvaardigde. 7)

Het recht van de zeelieden op voering gaf aanleiding tot misbruiken, vooral omdat over de goederen die tot hun voering behoorden, op sommige plaatsen geen in- en uitvoerrechten geheven werden. Dat blijkt uit een geschil, dat op 13 juni 1575 voor het Hof van Holland behandeld werd. 8) Een Engelse schipper had in Vlissingen een lading zoutevis ingenomen, welke bestemd was voor kooplieden in Frankrijk.

Vlissingse douane-beambten hadden echter ontdekt, dat dit schip 20 tonnen vis méér aan boord had dan was aangegeven. De schipper verweerde zich met te zeggen, dat hij over deze 1 last en 8 tonnen vis geen licent verschuldigd was, omdat ze tot de voering behoorden. De douane-beambten voerden daarentegen aan, dat voor zo'n kort reisje 20 tonnen vis als voering ongebruikelijk veel was.

Onder het mom hun voering te lossen, trachtten schipper en matrozen dikwijls door hun schuld beschadigde goederen, bijv. nat geworden hout, uit het schip te krijgen teneinde schadeclaims van de eigenaars te ontgaan. 9) Daarom werd in de Amsterdamse keur van 1614 verboden hout te lossen zonder medeweten van de betrokken kooplieden en eigenaars. De keur van 1649 ging nog verder. Daarin werd aan de bemanning van de graanschepen op de Oostzee verboden om zonder schriftelijke toestemming van de bevrachter goederen voor hun voering in te laden. Als equivalent kregen zij recht op een klein deel van de vracht.

De vissers hadden evenals hun collega's op de koopvaardischepen recht op voering. 10) Naarmate het bedrijven van vrachtvaart met vissersvaartuigen afnam, ontbrak de vissers ook de gelegenheid de goederen die zij als voering zouden hebben ingenomen, voor eigen rekening te slijten dan wel daarvan vrachtgelden te trekken. Het ligt voor de hand, dat hun recht op voering werd aangepast en zich ontwikkelde tot een recht op een gedeelte van de vangst, in de haringvisserij bijv. op een kantje haring. Zo werd in 1619 vastgesteld, dat de jongens 1 kinnetje per teelt en de bootsgezellen 1 kinnetje per reis zouden krijgen. 11) In de rekeningen van de haringvisserij van Willem Michielsz over 1599-1600, welke zich in het archief Van Adrichem bevinden, wordt daarentegen alleen een geldsbedrag van f 131,- genoemd onder de post " bootsgeselle voeringe ". 12) Dit bedrag zal de waarde zijn van het aantal vaatjes die in 1599-1600 aan de bemanning zijn uitbetaald in natura of in contanten.

Samenvattend kunnen wij zeggen, dat de voering oorspronkelijk het recht van de zeelieden is geweest op een gedeelte van het scheepsruim om daarin koopwaar ten eigen bate op te slaan. De praktische bezwaren die daaraan kleefden, hebben er toe geleid, dat de voering tenslotte het recht op een bepaalde uitkering is geworden, eerst in natura, later in contanten. Deze uitkering hing samen met de soort van handel of visserij. 13)

Drs. J.P. van de Voort

voetnoten op pag.10

AAN de heer J.ANDERSON, Kethelweg 50.

Ik ga op 17 oktober a.s. mee met de EXCURSIE naar het STREEKMUSEUM VOOR DE HOEKSE WAARD te HEYNENOORD, en ben om 9.30 uur bij het vertrekpunt Westhavenkade/hoek Parallelweg bij het Belastingkantoor.

Ik neem/geen introducés mee. Ik beschik wel/niet over een eigen auto.

Ik kan in mijn eigen auto nogpersonen meenemen.

Ik verzoek u ruimte voor mij/ons te reserveren in een auto van een deelnemers.

Naam:

Adres

Telefoonnummer:

DEZE STROOK INZENDEN VÓÓR
11 OKTOBER 1970

Noten:

- 1) A.G. Ligthart, Van de hak op de tak, in: De Visserijwereld 29 (1970) afl. 21 (21 mei)
- 2) Welk plakkaat geeft deze verklaring?
- 3) F. Bly, Verklarende vakwoordenlijst van de zee-visscherij, Leuven, 1931 (= Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Reeks VI, no. 51), blz. 262.
- 4) A. Hoogendijk Jz, De Grootvisscherij op de Noordzee, Haarlem, 1893, blz. 222, 224, 226 en 275.
- 5) J. Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek, 's-Gravenhage, 1932, blz. 724.
- 6) M.Th. Goudsmit, Geschiedenis van het Nederlandsche zeerecht, 's-Gravenhage, 1882, blz. 85-86 en 173-174.
- 7) Idem, blz. 229, 234, 294 en 301; Groot Placaetboek, deel I, blz. 796 e.v.
- 8) Z.W. Sneller en W.S. Unger, Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Frankrijk, 's-Gravenhage, 1930 (=Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote serie, no. 70), no. 826; zie ook no. 852 en 862; in dezelfde serie zal nog een publicatie verschijnen over de tol-rekeningen van Koningsbergen omstreeks 1600; daarin is sprake van "Führung" (schipper) en "Kinderführung" (bemanning); de goederen die onder deze voering vielen, waren vrij van tol.
- 9) M.Th. Goudsmit, a.w., blz. 374-376.
- 10) A.W. Schippers jr., Bijdragen tot het privaatrecht der zeevisscherij, Amsterdam, 1900, blz. 54.
- 11) H.A.H. Kranenburg, De zeevisscherij van Holland in den tijd der Republiek, Amsterdam, 1946, blz. 102.
- 12) Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, Archief Van Adrichem, no. 109.
- 13) Zo vonden wij in de archieven van de Middelburgsche Commercie Compagnie (Zeeuws Rijksarchief), dat de kapitein en de bemanningsleden van hogere rang op de Zeeuwse slavenschepen in de 18e eeuw de opbrengst van enkele zogenaamde "presentslaven" kregen, terwijl aan de bemanning op de Zeeuwse schepen naar West-Indië werd toegestaan " op gepermitteerd cargasoen " (lading koopwaar) te varen dan wel tegen een bepaald percentage van de winst, die dan op soortgelijke manier werd verdeeld als in de zeevisserij gebruikelijk was (lijnen)